

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Джафарової Олени В'ячеславівни на дисертацію Швайки Миколи Миколайовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина Службою безпеки України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Проблематика розбудови найбільш ефективної вітчизняної системи адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина шляхом організації їхньої належної реалізації та захисту з боку суб'єктів публічної адміністрації не втрачає своєї актуальності в будь-які історичні проміжки розвитку державності нашої країни. Означене набуло особливої ваги останніми роками, коли вперше з моменту проголошення незалежності України відбулися реальні спроби відійти від послугування радянськими принципами у функціонуванні органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Поступово змінюється й ментальність різних прошарків населення з розуміння важливості врахування примату міжнародного права у внутрішньодержавній правовій системі, нормотворчій та правозастосовній діяльності, а також необхідності завершення у найкоротші строки процесів європейської та євроатлантичної інтеграції.

Вищевикладене вкотре піднімає глобальні питання щодо подальшого стійкого розвитку громадянського суспільства з досить широким введенням людиноцентричної ідеології в доктрину адміністративного права. Постійні намагання сформувавши та дієво запроваджувати продуктивну державну політику в цих аспектах, широке реформування відповідних національних владних інституцій, дали певні прийнятні результати.

Однак, варто контактувати, що на сьогодні означені позитивні моменти мають короткостроковий та нестабільний ефект, який в цілому не розв'язує комплекс наявних проблем. Адже значний бюрократизм і корумпованість посадових осіб при здійсненні ними службової діяльності, зокрема у правоохоронній сфері, зачасти поєднаний із застосуванням недієвого адміністративно-правового інструментарію, що відбивається у негативній динаміці росту правопорушень в державі, не дозволяє більш якісно трансформувати вітчизняні правозахисні механізми у цивілізованому руслі.

Вказане проявляється у міжнародному та національному вимірах, коли у першому випадку мова йде про низку наданих за останній час рекомендацій та зауважень ООН, Ради Європи, інших міжнародних організацій щодо неналежного виконання вітчизняними органами виконавчої влади міжнародно-правових зобов'язань, зачасти формального здійснення роботи, насамперед, щодо запобігання порушенням суб'єктивних прав громадян і протидії корупції.

На внутрішньодержавній арені реальна складна ситуація з питань ефективного здійснення адміністративно-правового забезпечення прав і свобод населення об'єктивується через результати системного моніторингу цієї сфери у межах діяльності компетентних посадових осіб і структурних підрозділів органів державної влади, функціонування Національного превентивного механізму тощо. Насамперед, у щорічних доповідях Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини констатовано, що стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина перебуває на досить низькому рівні.

У цьому контексті дисертацію Швайки М.М. цілком логічно вважати актуальною та своєчасною. Ґрунтовне дослідження здобувачем питань здійснення реалізації, охорони та захисту прав людини у діяльності органів і підрозділів СБУ з урахуванням сучасних досягнень адміністративно-правової науки певною мірою заповнює наявну прогалину і сприяє подальшому розвитку вітчизняної наукової думки.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження забезпечено використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Їхнє застосування визначає логічну побудову дисертації та дозволяє послідовно й науково обґрунтовано реалізувати мету та задачі, поставлені на початку дослідження.

Безсумнівною перевагою роботи є використання значного обсягу нормативно-правових актів, як законодавчих, так і підзаконних, загальнотеоретичних наукових праць вітчизняних і закордонних учених, розробок фахівців у галузі теорії і держави права, конституційного права, адміністративного права.

Дисертант поставив перед собою досить важливу мету у тому, щоб на основі сучасних вітчизняних наукових підходів та з огляду на норми міжнародного права й законодавство України, розробити нові концептуальні положення щодо адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ з урахуванням першорядних внутрішніх і зовнішніх чинників реалізації державної політики України в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції.

Детальний аналіз змісту роботи свідчить про самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу і дозволяє констатувати високий науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного наукового дослідження. Вдала структурна побудова дисертації свідчить про науково вивіреним та аргументований підхід до вирішення поставлених задач і досягнення мети наукового дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших сучасних досліджень, у якому представлено сучасну концепцію правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами та підрозділами СБУ. У результаті проведеного дослідження вперше: сформульовано поняття, розкрито теоретико-правову сутність і зміст

адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ й схарактеризовано основні напрями реалізації його механізму в публічній сфері; правоохоронній діяльності; внутрішньовідомчій службовій та професійній діяльності; спеціальній діяльності щодо державної безпеки; співпраці з публічними інституціями; визначено повний перелік, з'ясовано особливості та здійснено класифікацію адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ; обґрунтовано систему взаємодії СБУ з органами публічної влади та населенням з питань забезпечення прав і свобод людини та громадянина; з позиції людиноцентрованого підходу в публічному адмініструванні й процесів європейської та євроатлантичної інтеграції окреслено шляхи розвитку сфери адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ.

Також з'ясовано зовнішні і внутрішні форми реалізації діяльності СБУ в галузі прав людини, а також здійснено групування й розкриття її функцій; означено сутнісно-змістове тлумачення державної політики України у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ, яка розвиває національні ціннісні орієнтири й цілі, узгоджені суспільні й державницькі ідеї та погляди, які трансформовано в сукупність стратегічних документів на відповідних рівнях; проведено систематизацію визначальних міжнародних нормативно-правових актів, пов'язаних з діяльністю СБУ у сфері реалізації, охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, що об'єднує п'ять законодавчих блоків, а також вітчизняного законодавства у цій сфері.

Звертає на себе увагу вагомість і широта охоплених дослідженням питань, зокрема щодо: розвитку теоретико-правових і практичних підходів до визначення змісту й особливостей адміністративно-правового статусу органів і підрозділів СБУ з виокремленням і розкриттям його складників; представлення системи СБУ з огляду на функціональне призначення в сучасних умовах правозастосовної діяльності, яка охоплює центральну керівну ланку, регіональну ланку, спеціалізовану ланку, науково-дослідну й

навчальну ланку, профільну ланку; класифікації адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами публічної влади за певними диференційними ознаками; наукових узагальнень з питань прямої кореляції реалізації етапів адміністративно-правової реформи в Україні зі ступенем охоплення людиноцентризмом сфери правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина суб'єктами публічної адміністрації, що віддзеркалено в запропонованих історичних періодах після проголошення державного суверенітету й до сьогодні.

Викладене дозволяє визначити, що дисертація М.М. Швайки має наукову новизну. Дисертантом на основі опрацьованого наукового та правового матеріалу сформульовано низку конкретних суттєвих пропозицій і висновків, направлених на підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ.

Наукова і практична цінність дисертації. Варто наголосити на тому, що дисертація характеризується як науковою, так і практичною значущістю. Зокрема, вагоме значення одержаних результатів у теоретичній і практичній напрямках зумовлюється тим, що сформульовані й обґрунтовані в дисертації висновки та пропозиції в сукупності становлять теорію адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ, можуть бути основою для подальшого дослідження у цій сфері, їх може бути використано для покращення діяльності всіх суб'єктів, які долучені до означеної площини.

Доречним та обґрунтованим бачиться підхід здобувача стосовно розкриття теми роботи через висвітлення спочатку теоретичних засад реалізації, охорони та захисту прав людини системою СБУ, а потім досліджуються питання практичного характеру, пов'язані з організацією здійснення діяльності відповідних компетентних суб'єктів й удосконаленням адміністративного законодавства України у цій сфері. Цей комплексний підхід до розкриття теми дисертації дозволяє ефективно визначити проблеми

чинного правового поля в цілому та внести низку пропозицій щодо їхнього дієвого усунення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути втілені у науково-дослідній сфері, правотворчості, правозастосовній діяльності та освітньому процесі. Зокрема, результати проведеного дослідження можуть бути використані у: науково-дослідній сфері як основа для подальших теоретико-правових досліджень напрямів адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина СБУ; законотворчій діяльності для розвитку адміністративно-правового регулювання в галузі реалізації, охорони та захисту СБУ; правозастосуванні для підвищення ефективності та результативності оперативно-службової діяльності органів і підрозділів СБУ в галузі забезпечення прав людини відповідно до міжнародно-правових стандартів; освітньому процесі під час розроблення й викладання навчальних дисциплін, з-поміж яких «Актуальні проблеми адміністративного права України», «Юридичний механізм захисту прав людини», «Проблеми реформування системи правоохоронних органів в Україні», а також для розроблення посібників, їхніх розділів, лекцій і навчально-методичних матеріалів для підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальностей 081 Право та 262 Правоохоронна діяльність.

Дисертант вичерпно розкрив тему дисертації. Стиль, у якому написано роботу, характеризується лаконічністю й обґрунтованістю при викладі думок, внутрішньою логікою. Автор досить толерантний у полеміці з іншими дослідниками. Він виявив високу культуру при використанні цитат. Цінністю дисертації, безперечно, є її науково-теоретичний рівень та практична спрямованість. Структура і зміст роботи свідчать про цілісність дослідження. Робота завершується сформульованими висновками, пропозиціями щодо удосконалення чинного законодавства України для підвищення ефективності здійснення адміністративно-правового регулювання з питань прав людини в діяльності СБУ.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Поряд із вищезазначеним, що в цілому засвідчує позитивну оцінку дисертації Швайки М.М., у роботі варто звернути увагу на окремих дискусійних і недостатньо аргументованих положення.

1. У дисертації доволі чітко сформульовано поняття та визначено сутність адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина суб'єктами владних повноважень. У вказаній площині відокремлено важливе місце органів і підрозділів СБУ через реалізацію ними свого спеціального адміністративно-правового статусу (С. 45-46). Авторське розуміння втілення у практичний аспект такого механізму потребує пояснення та деталізації.

2. Дисертантом окреслено зовнішні та внутрішні форми реалізації діяльності СБУ в галузі прав людини, а також здійснено групування й розкриття її функцій, зокрема обґрунтовано профілактичну, національно-безпекову, контррозвідувальну, інформаційно-аналітичну, міжвідомчо-партнерську та інші (С. 61-63). Проте, для характеристики окремих важливих функцій використовується формальний підхід. Доцільно на конкретних прикладах означити реалізацію таких функцій як правозабезпечувальна та міжнародно-правова у сфері реалізації, охорони та захисту прав людини і громадянина.

3. У цілому варто погодитися з наведеною у дисертації системою взаємодії СБУ з органами публічної влади та населенням з питань забезпечення прав і свобод людини та громадянина, до якої залучено публічно-владний і суспільний аспект (С. 155-157). Водночас дискусійний характер має позиція щодо включення до цієї системи громадсько-контрольної ланки із загальними широкими правовими можливостями впливу громадян на діяльність спецслужби, притаманними для всіх органів виконавчої влади, передбачених відповідним чинним законодавством.

4. Визначено, що потрібно посилити комунікацію СБУ з громадськими об'єднаннями, зокрема з організації роботи комунікаційних майданчиків для

їхньої взаємодії з метою обміну інформацією й обговорення проблемних аспектів забезпечення державної безпеки. З огляду на це запропоновано внести відповідні зміни та доповнення до плану заходів з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.02.2023 № 160-р (С. 191). У повній мірі погоджуємося з наведеною актуальною пропозицією, однак, на жаль, вона не знайшла подальшого розвитку на сторінках дисертації.

5. Зміст окремих підрозділів дисертації виглядає переобтяженим через наведення загальновідомої інформації, яка має опосередковане значення для розв'язання першочергових наукових завдань, зокрема у підрозділі 1.3 «Сучасний стан державної політики України у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина Службою безпеки України». Автором наводиться значна за обсягом характеристика положень окремих нормативно-правових актів, зокрема Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки та Національної стратегії у сфері прав людини.

Оскільки вищезазначені зауваження мають переважно дискусійний характер, свідчать про складність та різноплановість аналізованої проблеми, на загальну позитивну оцінку дисертації Швайки М.М. вони суттєво не впливають і не знижують її високий науковий рівень та практичне значення.

Висновок. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, досить повно викладені в опублікованих автором наукових статтях, тезах доповідей на конференціях. Дисертацію оформлено відповідно до встановлених вимог МОН України.

Підсумовуючи зазначене доцільно вказати, що дисертація Швайки Миколи Миколайовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина Службою безпеки України» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретну наукову задачу, яка має суттєве значення для науки

адміністративного права, відповідає положенням Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а сам автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри
поліцейської діяльності
та публічного адміністрування
факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Олена ДЖАФАРОВА